

Валентина Мельник
(канд. філол. наук, доц., Київ) **Лариса Федорова**
(канд. філол. наук, доц., Київ)

ОБРАЗНО-СИМВОЛІЧНЕ В КОЛЬОРОНАЗВАХ ФРАНЦУЗЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ

Номенклатура кольору еволюціонує в кожній мові відповідно до культурно-історичного розвитку нації, тому колірні уявлення завжди національно-специфічні. Умовність у передачі кольорових вражень впливає на відповідну ділянку мовної системи, відповідаючи за національно-культурне «забарвлення» визначень кольору, семантичні ознаки кольороназв, на мовну номенклатуру кольору в цілому.

Старофранцузька кольороназва *blanc* є основною назвою на позначення білого кольору в сучасній французькій мові. Уперше вона зафіксована в «Пісні про Роланда» (XI ст.), де позначала масть тварини (білих мулів) [24, с. 77].

Білий колір завжди вважався символом НЕВИННОСТІ та ЧИСТОТИ: *sortir blanc*

(*comme neige*) - зберігати незаплямовану репутацію, *la (petite) oie blanche* - розм. простачка, наївна і невинна молода дівчина. Попри багатозначність фразеологізму *le bal blanc*, обов'язковим учасником «білого балу» є дівчина, яка ніколи не перебувала в шлюбі. Значення білого кольору наближене до СВІТЛА, ДОБРА, УДАЧІ: *marquer d'une pierre blanche* - помітити як радісну подію, *le bal de petits lits blancs* - благодійний бал на допомогу дітям-сиротам, *le fils de la poule blanche* - щасливчик. Щоб бути допущеним кудись, довести свою НАДІЙНІСТЬ, французи вживають ФО *montrer la patte blanche* - подати умовний знак, який походить з байки Лафонтена «Вовк, коза і козеня». Коза, виходячи з дому, веліла відкривати двері лише тому, хто скаже: «Провалися, вовче». Вовк підслухав розмову, запам'ятав пароль і після того, як коза пішла, озвучив його, але козеня не відчинило, попросивши «показати білу лапу» [25, с. 209]. Фразеологізм *le drapeau blanc* - білий прапор імплікує МИР.

Вислів *une soupe blanche* - вирубування лісів під корінь, повне знищення лісу свідчить про вживання білого кольору для позначення ПОРОЖНЕЧІ. Порожнечу в кишенях, тобто відсутність грошей, також позначає кольороназва «білий»: *être fauché à blanc* - бути без копійки за душею, *réduire qn au blanc* - заст. пустити з торбами, довести до вбогості.

Фразеологізм *de but en blanc* - прямо, відразу пов'язаний з військовою справою. *Tirer de but en blanc* означало стріляти зі стрільбища валу по білому колу (*blanc*) на мішені. Така стрільба не вимагала прицілювання, можна було поцілити одразу, без підготовки. Кольороназва *blanc* часто вживається щодо ЗБРОЇ: *armé à blanc* - озброєний до зубів, *les armes blanches* - холодна зброя.

Працівників медицини часто називають *les hommes/ les femmes en blanc* - люди в білому. Білий колір, так само як і чорний, асоціюється з ПРОФЕСІЄЮ, з кольором уніформи: *le col blanc* - службовець, *le marchand de fil blanc* - військ, жарг. жандарм.

У природі білий колір здебільшого символізує зиму й позначає ПОГОДНІ УМОВИ: *geler en blanc* - покритися інєєм, *la gelée blanche* - іній.

Щоб чіткіше відтворити білий колір, французи використовують порівняння. Вони вбачають різницю між відтінками:

- **блідий як смерть**: *être blanc comme un linceul* (саван), *un linge* (білизна), *un mort* (смерть), *un mur* (стіна);

- **білосніжний**: *être blanc comme (l')albâtre* (алебастр), *de la cire* (віск), *l'ivoire* (слонова кістка), *un cygne* (лебідь), *la neige* - сніг.

У фразеологічному складі французької мови наявна ситуативна опозиція чорний/білий: *dire blanc et noir* - говорити то одне, то інше; *la noire geline pond un blanc œuf* - чорна корова дає біле молоко; *d'un sac à charbon ne peut sortir une blanche farine* - із мішка з вугіллям не посиплеться біле борошно. На нашу думку, у цих фразеологізмах полярність кольорів використано для того, щоб якомога яскравіше донести до співрозмовника РІЗНОРІДНІСТЬ зображуваного.

Стереотипне уявлення про чорне як «погане» і біле як «хороше» порушується в прикладах *le billet noir* та *le billet blanc*, де одним із значень першого є виграний лотерейний білет, а другого - навпаки, невиграний лотерейний білет. Проте однозначних висновків ми робити не можемо, оскільки ФО *la boule noire* - погана оцінка на іспиті та *la boule blanche* - хороша оцінка на іспиті підтверджує стереотипне значення кольорів.

У французькій мові доволі часто трапляються ФО з кольороназвою «білий» на позначення РАБОТОРГІВЛІ, ПРОСТИТУЦІЇ. Так зване біле рабство набуло поширення в сучасному світі: *la traite des blanches* - торгівля жінками, *la traite des blancs* - набір рекрутів брехнею, експлуатація робочих, *le bouffeur/ le mangeur du blanc* - сутенер.

З негативом пов'язане вживання білого кольору в значенні ЛЕГКОДУХОСТІ. Це зумовлено тим, що біле перо у хвості бійцівського півня вважалось ознакою поганої породи: *le soldat de fer blanc* - арг. легкодухий солдат, *avoir les foies (blancs)* - злякатися, бути боягузом.

Фразеологізм une nuit blanche - безсонна ніч, passer une nuit blanche - провести безсонну ніч - можливо, походить від старовинного звичаю, за яким майбутні лицарі напередодні поєдинку мали молитися, одягнені в біле, як новобранці, а можливо, позначають щось МАРНЕ, НЕДІЙСНЕ, БЕЗРЕЗУЛЬТАТНЕ, пов'язане з тим, що лицарі не могли робити того, що слід було вночі, тобто спати, відпочивати, натомість вони гаяли ніч намарне [25, с. 122]. На підтвердження того, що білий колір є кольором ПРИМАРНОСТІ, наведемо інші фразеологізми: un bulletin blanc - незаповнений бюлетень, un examen blanc - попередній іспит (без оцінки), la carte blanche - чистий бланк, свобода дій, необмеженість повноважень, sour blanc - безрезультатна дія, марна спроба. ФО le vers blanc - білий вірш також можна назвати «примарним» через відсутність рими. Словосполучення фіктивний шлюб у французькій мові позначається як «білий шлюб» - mariage blanc, тобто щось несправжнє. Фразеологізм une dame blanche перекладається як жінка в білому, тобто привид, примара, яка, імовірно, є витвором людської уяви. Щодо другого значення цього фразеологізму - розм. пляшка білого вина, то воно вказує на те, що кольороназва «білий» у французькій мові стосується й АЛКОГОЛЬНИХ НАПОЇВ, і, як наслідок, сп'яніння: un petit blanc - бокал білого вина, avoir une ivresse blanche - бути п'яним, être entre le blanc et le clair - бути напідпитку. Продовжуючи тему гастрономії у фразеологічному складі французької мови, знаходимо вислів au blanc - під білим соусом.

Інші семантичні перетини білого кольору можна помітити в значеннях НЕСПРАВЖНОСТІ: le sourire blanc - неприродна, натягнута посмішка, la voix blanche - глухий, беззвучний голос (від хвилювання, страху, гніву), монотонний голос, un blanc bec - жовторотик, тобто ще не справжній спеціаліст.

Фразеологізм le merle blanc - біла ворона символізує щось, що надзвичайно рідко трапляється, щось НЕЗДІЙСНЕННЕ: si vous faites cela, je vous donnerais un merle blanc - вам цього ніколи не зробити (про щось нездійсненне).

Таким чином, кольороназва «білий» у французькій мові має позитивні значення НЕВИННОСТІ, ЧИСТОТИ, СВІТЛА, ДОБРА, УДАЧІ, МИРУ, АЛКОГОЛЬНИХ НАПОЇВ, ПОРОЖНЕЧІ, ЗБРОЇ, РІЗНОРІДНОСТІ, ПРОФЕСІЇ, ПОГОДНИХ УМОВ, НАДІЙНОСТІ та негативні - РАБОТОРГІВЛІ, ПРОСТИТУЦІЇ, НЕЗДІЙСНЕННОГО, ПРИМАРНОСТІ, ЛЕГКОДУХОСТІ, НЕСПРАВЖНОСТІ. На нашу думку, вживання цієї кольороназви на позначення позитивного чисельно перебільшує її вживання з негативним значенням. При використанні ситуативної антонімії кольорів чорний/білий відтворюється максимальна контрастність кольорів і тих процесів, на яких мовець хоче наголосити.

Бібліографічні посилання

1. Михайлова Т. А. Система цветообозначений в старофранцузском языке / Т. А. Михайлова // Наименования цвета в индоевропейских языках: Системный и исторический анализ / Отв. ред. А. П. Василевич. - М.: Ком Книга, 2007. - 320 с.
2. Назарян А. Г. Почему так говорят по-французски / А. Г. Назарян. - М.: Наука, 1968. - 347с.